

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 316.334

JEL classification: B 55, C 38.

Анастасія СИМАНОВА

ФАКТОРНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ БІЛОРУСІ

Анотація

Вступ. Стаття присвячена побудові факторної моделі соціального розвитку Білорусі як країни, що розвивається, із специфічною моделлю соціальної економіки. Білорусь має транзитивну модель соціальної економіки. У результаті проведеного дослідження виділено три узагальнених фактори індикаторів соціального розвитку Білорусі: стан розвитку соціальної економіки, база соціалізації та потенціал населення до самозабезпечення і самореалізації.

Мета. Метою статті є побудова факторної моделі соціальних індикаторів розвитку Білорусі.

Методи. Для оцінки ключових факторів, що впливають на соціальний розвиток Білорусі було проведено їх аналіз за допомогою системи показників оцінки ефективності моделі соціальної економіки на глобальному та національному рівнях. У статті були використані методи аналізу, синтезу та порівняння даних. Для досягнення завдання щодо факторного моделювання соціальних індикаторів Білорусі було використано пакет Статистика 7.0 із факторним аналізом методом головних компонент. Факторний аналіз соціальних індикаторів розвитку Білорусі дозволив виокремити фактори, які більш суттєво впливають на соціалізацію економіки країни. Метод факторного аналізу використовується для скорочення наявних показників шляхом виділення прихованих загальних факторів, які пояснюють зв'язки між чинниками об'єкту – соціальними індикаторами розвитку країни.

Результати. Визначено основні фактори соціального розвитку Білорусі. Встановлено, що два локальних індикатори соціального розвитку Білорусі наразі не впливають на соціалізацію економіки країни, а саме, це рівень народжуваності (кількість новонароджених на одну жінку) та частка території країни із наземними та морськими заповідниками. У статті встановлено, що третьому узагальненому фактору індикаторів соціального розвитку Білорусі слід приділити більшу увагу, оскільки саме він лежить в основі розвитку соціальної економіки.

Перспективи. Створення сприятливого середовища для людського розвитку, відкриття власного бізнесу та самозайнятості населення зумовлює формування ефективних підвалин підвищення рівня життя населення в усіх країнах, що розвиваються, у т.ч. Білорусі. Запропоновано методи сприяння самореалізації потенціалу населення щодо самозабезпечення та підвищення рівня життя.

© Анастасія Сіманова, 2019.

Ключові слова: *модель соціальної економіки, Білорусь, соціальна економіка, індикатори, факторний аналіз, фактори.*

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 3, бібл.. 33.

Постановка проблеми. У глобальних умовах розвиток соціальної економіки охоплює вже не тільки розвинуті країни світу, а й країни, що розвиваються. Поряд із класичними моделями соціальної економіки: ліберальною, континентальною, скандинавською та середземноморською виокремлена т. з. транзитивна модель соціальної економіки [1, 26]. У ході попередньої кластеризації моделей соціальної економіки виділено кластер транзитивної моделі соціальної економіки, до якого увійшли Україна й Білорусь. Саме остання стала ядром цього кластера [2, 43; 3, 96].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аспектів соціального розвитку Білорусі займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема слід виділити праці науковців: О. Буркова [4], О. Валіон [5], І. Глухова [6], О. Длугопольського [7], В. Друтько [8], Н. Зайченко [9], А. Жуковської [10], Н. Стукало [2] та ін. Вчені дослідили вплив окремих соціальних індикаторів на економічний стан Білорусі й запропонували перспективні напрямки розвитку соціалізації економіки країни на прикладі країн, що розвиваються. Варто зазначити, що ґрунтовне моделювання соціальних індикаторів соціально-економічного розвитку Білорусі не було проведено, зважаючи на специфічний розвиток соціальної економіки в цій країні.

Мета дослідження. Виходячи із вищезазначеного, метою даної статті є побудова факторної моделі соціальних індикаторів розвитку Білорусі.

Виклад основного матеріалу. Для оцінки ключових факторів, що впливають на соціальний розвиток Білорусі, проведемо їх аналіз за допомогою системи показників оцінки ефективності моделі соціальної економіки на глобальному і національному рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки ефективності моделі соціальної економіки на глобальному та національному рівні для Білорусі

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Глобальні соціальні індикатори					
HDI – індекс людського розвитку (X1)	0,796	0,798	0,796	н/д	н/д
SPI – індекс соціального розвитку (X2)	65,2	65,2	64,98	66,18	67,8
IEF – індекс економічної свободи (X3)	50,1	49,8	48,8	58,6	58,1
GAWI – глобальний індекс добробуту літніх людей (X4)	46,6	43,7	42,1	42,1	н/д
HPI – індекс щасливої планети (X5)	37,4	37,4	н/д	21,7	21,7
Національні соціальні індикатори					
Середньомісячна заробітна плата, дол. США (X6)	570,0	592,0	421,6	436,8	н/д
ВВП на душу населення, дол. США (X7)	17656,1	17944,2	17229,6	16773,2	17168,0
Рівень інфляції, % (X8)	18,3	18,1	13,5	11,8	11,8
Рівень безробіття, % (2016 р.) (X9)	0,5	0,5	0,5	0,48	0,48
Зростання кількості населення, % (X10)	0,02	0,09	0,16	0,13	0,07
Частка мігрантів від загальної кількості населення, % (X11)	0,2	0,1	11,0	11,0	11,4

продовження таблиці 1

Рівень народжуваності (X12)	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Очікувана тривалість життя при народженні, років (X13)	72,5	73,0	73,6	73,8	73,8
Частка витрат на охорону здоров'я у ВВП, % (X14)	13,8	13,8	6,1	6,1	н/д
Забезпеченість лікарями на 1000 осіб населення (X15)	3,9	3,9	4,0	4,1	4,1
Державні витрати на освіту, % ВВП (X16)	5,0	4,8	4,8	4,98	4,98
Самозайнятість населення, % від зайнятого населення (X17)	3,2	3,4	3,2	3,3	3,4
Наземні та морські заповідники, % від загальної території (X18)	8,5	8,57	н/д	9,51	9,5

Розроблено автором за даними: [11–32].

Факторний аналіз соціальних індикаторів розвитку Білорусі дає змогу виокремити фактори, які більш суттєво впливають на соціалізацію економіки країни. Метод факторного аналізу використовується для скорочення показників шляхом виділення прихованих загальних факторів, які пояснюють зв'язки між факторами об'єкта – соціальними індикаторами.

Для проведення факторного аналізу застосовано один із його різновидів – метод головних компонент, сутність якого полягає у побудові факторів – головних компонент, кожна з яких представляє лінійну комбінацію вихідних ознак. Використання методу головних компонент ґрунтується на припущенні, що вхідні показники високорельовані та внаслідок цього їх можна представити меншою кількістю некорельованих головних компонент (узагальнених факторів), які би зберігали всю інформацію щодо причинно-наслідкового механізму формування певного явища або процесу і не впливали на точність аналізу.

Для дослідження впливу факторів, що впливають на соціальний розвиток країн, потрібно розрахувати дисперсію факторів, які будуть виділені для кожної країни. У методі головних компонент дисперсія усіх змінних становить 1 [28, 204]. При цьому максимально можлива кількість виділених факторів дорівнює кількості у 18 соціальних індикаторів. Проте при використанні методу головних компонент вважається за доцільне виділення 3–4 основних факторів, оскільки більша їх кількість буде приводити до меншого відсотка дисперсії кожного фактора від загальної дисперсії. Отже, виділимо 4 основних соціальних фактори (табл. 2).

Таблиця 2

**Властиві значення соціальних факторів
розвитку Білорусі за методом головних компонент**

Локальні індикатори	Фактор C_1	Фактор C_2	Фактор C_3	Фактор C_4
X_1	0,54205	-0,102013	-0,804899	-0,218898
X_2	-0,80416	-0,508269	-0,152366	0,267900
X_3	-0,88735	-0,396658	-0,012595	-0,234779
X_4	0,76268	-0,471134	0,442844	-0,015291
X_5	0,92985	0,322401	0,030636	0,174630
X_6	0,85083	-0,467519	-0,169670	-0,169476
X_7	0,88701	-0,250239	-0,328343	0,206836
X_8	0,96681	-0,249773	-0,026626	-0,046664

продовження таблиці 2

X_9	0,92985	0,322401	0,030636	0,174630
X_{10}	-0,36633	0,873576	-0,252411	-0,197382
X_{11}	-0,89861	0,408129	0,069958	0,145034
X_{12}	0,60759	0,459730	0,207191	-0,613641
X_{13}	-0,90434	0,349127	-0,245056	0,015096
X_{14}	0,89175	-0,428349	-0,071354	-0,127341
X_{15}	-0,92985	-0,322401	-0,030636	-0,174630
X_{16}	-0,41407	-0,678429	0,596249	-0,112975
X_{17}	-0,29620	-0,473427	-0,829363	-0,017008
X_{18}	-0,92985	-0,322401	-0,030636	-0,174630
Загальна дисперсія фактора	11,39658	3,538228	2,228440	0,836752
Частка загальної дисперсії	0,63314	0,196568	0,123802	0,046486

Джерело: розроблено автором за даними табл. 1.

Згідно з інформацією табл. 2, перший узагальнений фактор C_1 індикаторів соціального розвитку Білорусі пояснює 63,3% загальної дисперсії, другий узагальнений фактор C_2 – 19,7%, третій – 12,4% та четвертий – 4,6%. Розрахунки доводять, що три узагальнених фактори мають 95,4% накопиченої дисперсії, що є високим показником.

Один із важливих етапів факторного аналізу – це вирішення питання, скільки узагальнених факторів необхідно залишити. Для цього існують два основних методи щодо виділення необхідної кількості узагальнених факторів – критерій Кайзера і критерій «кам'яного зсуву».

Відповідно до першого методу – критерію Кайзера, відбираються лише ті узагальнені фактори, які мають властиві значення більші за 1 [28, 295]. За даними, поданими у табл. 2, для Білорусі три узагальнених фактори C_1 , C_2 та C_3 мають властиві значення більші за 1.

Критерій «кам'яного зсуву» ще називається критерієм Кеттеля. При використанні цього методу виділення необхідної кількості узагальнених факторів слід зобразити властиві значення, наведені у табл. 2 графічно. Кеттель запропонував знайти таке місце на графіку властивих значень, де їх спадання сповільнюється зліва направо максимально (рис. 1).

Рис. 1. Властиві значення узагальнених факторів індикаторів соціального розвитку для Білорусі за критерієм «кам'яного зсуву»
Джерело: розроблено автором за даними табл. 2.

Так, для Білорусі, згідно з рис. 1, можна виділити 3 узагальнених фактори, оскільки після трьох спадання графіка сповільнюється. Отже, як за критерієм Кайзера, так і за критерієм «кам'яного зсуву» для Білорусі варто виділити три узагальнених фактори C_1 , C_2 та C_3 . Кожен узагальнений фактор складається з певної кількості соціальних індикаторів, що дасть змогу надати їм певну інтерпретацію.

Система Statistica 7.0 пропонує чотири методи обертання факторних навантажень. Для даного дослідження проведено обертання факторів методом Varimax raw (варімакс), оскільки цей метод застосовується для максимізації дисперсій квадратів вхідних факторних навантажень за змінними [28, 298].

Таблиця 3

**Факторні навантаження індикаторів
соціального розвитку Білорусі методом Varimax raw**

Локальні індикатори соціального розвитку	Фактор C_1	Фактор C_2	Фактор C_3
X_1	0,281455	0,297919	0,885501
X_2	-0,941273	-0,193546	0,069094
X_3	-0,918074	-0,306094	-0,091240
X_4	0,258282	0,925970	-0,275020
X_5	0,899339	0,391384	0,086675
X_6	0,291584	0,877478	0,341012
X_7	0,457625	0,716880	0,483613
X_8	0,532546	0,821299	0,199211
X_9	0,899339	0,391384	0,086675
X_{10}	0,315660	-0,921074	0,114111
X_{11}	-0,372380	-0,883291	-0,245145
X_{12}	0,767886	0,107049	-0,149454
X_{13}	-0,434010	-0,898130	0,069067
X_{14}	0,353498	0,893142	0,247228
X_{15}	-0,899339	-0,391384	-0,086675
X_{16}	-0,732362	0,317895	-0,591461
X_{17}	-0,584256	0,004223	0,811380
X_{18}	-0,899339	-0,391384	-0,086675
Частка загальної дисперсії	0,428170	0,388551	0,136792

Джерело: розроблено автором за даними табл. 1.

Згідно з даними табл. 3, перший узагальнений фактор C_1 індикаторів соціального розвитку Білорусі складається із 6 локальних індикаторів, серед яких: SPI (X_2), IEF (X_3), НРІ (X_5), рівень безробіття, % (X_9), забезпеченість лікарями на 1000 осіб населення (X_{15}), державні витрати на освіту, % ВВП (X_{16}). За своїм змістом перший узагальнений фактор характеризує загальну соціальну ситуацію в країні, він містить як глобальні соціальні індекси, так і національні показники.

Другий узагальнений фактор індикаторів соціального розвитку Білорусі C_2 складається з більшої кількості соціальних індикаторів (8), серед яких: GAWI (X_4), середньомісячна заробітна плата, дол. США (X_6), ВВП на душу населення, дол. США (X_7), рівень інфляції, % (X_8), зростання кількості населення, % (X_{10}), частка мігрантів від загальної кількості населення, % (X_{11}), очікувана тривалість життя при народженні

(X_{13}), частка витрат на охорону здоров'я у ВВП, % (X_{14}). Змістовно інтерпретувати склад другого узагальненого фактора можна як базу соціалізації економіки Білорусі.

Третій узагальнений фактор індикаторів соціального розвитку Білорусі S_3 складається лише з 2 локальних індикаторів, зокрема це HDI (X_1) та самозайнятість населення, % від зайнятого населення (X_{17}). Отже, третій узагальнений фактор можна змістовно інтерпретувати як потенціал населення до самозабезпечення і самореалізації. Соціальна економіка сприяє іншому баченню подолання різних викликів. Так, соціальний розвиток є не лише прерогативою держави, а й потребує участі всіх зацікавлених сторін [7, 46]. Соціальна відповідальність, соціальна справедливість та самозабезпечення виступають пріоритетами соціально орієнтованої економіки.

Два локальних індикатори соціального розвитку Білорусі взагалі не увійшли до жодного з узагальнених факторів, зокрема це рівень народжуваності (кількість народжених на одну жінку (X_{12})) і наземні та морські заповідники, % від загальної території (X_{18}). Ці два індикатори для Білорусі не мають впливу на соціалізацію економіки країни.

Висновки. За допомогою проведеного факторного аналізу соціальних індикаторів розвитку Білорусі виділено три узагальнених фактори, які є різними за своїм наповненням та відображають стан розвитку соціальної економіки країни, базу соціалізації економіки Білорусі й потенціал населення до самозабезпечення і самореалізації. Саме цьому третьому узагальненому фактору, на нашу думку, варто приділити більшу увагу, оскільки саме він лежить в основі соціальної економіки. Створення сприятливого середовища для людського розвитку, відкриття власного бізнесу та самозайнятості населення зумовлює формування ефективних підвалин підвищення рівня життя населення в усіх країнах, що розвиваються, у т. ч. Білорусі.

Перспективи подальших розробок у даному напрямку. Перспективою подальших досліджень буде розробка напрямків посилення соціалізації економіки саме у країнах зі специфічними режимами добробуту.

Література

1. Сімахова А. О. Транзитивна модель соціальної економіки у глобальному середовищі / А. О. Сімахова // *Бізнес Інформ*. – 2018. – № 7. – С. 26–31.
2. Stukalo N. *Global parameters of social economy clustering* / N. Stukalo, A. Simakhova // *Problems and Perspectives in Management*. – 2018. – № 16(1). – P. 36–47.
3. Сімахова А. О. Індикатори оцінки ефективності моделі соціальної економіки на глобальному рівні / А. О. Сімахова // *Вісник Дніпропетровського університету*. – 2018. – Т. 26, вип. 10. – С. 95–100. – (Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини).
4. Буркова О. С. *Анализ тенденций социально-экономического развития Республики Беларусь [Электронный ресурс]*. – Режим доступа : https://rep.polestu.by/bitstream/123456789/13339/1/Burkova_OS.pdf.
5. Валіон О. Пріоритетні напрямки соціальної політики в Республіці Білорусь упродовж 2006–2010 рр. / О. Валіон // *Україна-Європа-Світ : Міжнар. зб. наук. праць*. – 2013. – № 11. – С. 150–160. – (Серія: Історія, міжнародні відносини).

6. Глухова И. В. Занятость и безработица в Республике Беларусь: аналитический аспект / И. В. Глухова // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. – 2017. – № 5(104). – С. 114–119.
7. Длугопольський О. В. Державно-приватне партнерство в контексті реформи соціальної політики / О. В. Длугопольський // Соціальна ринкова економіка: орієнтири для євроінтеграційних трансформацій України: KASPolicyPaper. – 2015. – № 25. – С. 41–46.
8. Анализ социально-экономической эффективности развития регионов Республики Беларусь / В. О. Друтько [и др.] // НИРС БГЭУ : сб. науч. ст. Вып. 4 / М-во образов. Респ. Беларусь, УО «Белор. гос. экон. ун-т» ; [редкол.: Г. А. Короленок (пред.) и др.]. – Минск : РИВШ, 2014. – С. 270–273.
9. Зайченко Н. П. Основные положения национальной стратегии устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2020 г. / Н. П. Зайченко [и др.] // Белорусский экономический журнал. – 2004. – № 3. – С. 4–18.
10. Zhukovskaya O. Social capital as the factor of the state configuration of the market of the Republic of Belarus / V. Ostroga, O. Zhukovskaya // Business, Management and Education. – 2011. – Vol. 9, № 2. – P. 248–259.
11. Average annual wages. Retrieved from: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd-employment-and-labour-market-statistics/average-annual-wages_data-00571-en.
12. GDP per capita. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
13. Inflation, consumer prices (annual %). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
14. Unemployment, total (% of total labor force). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
15. Population growth (annual %). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
16. International Migration Report 2017. Retrieved from: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.
17. Fertility rate, total (births per woman). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
18. Life expectancy at birth, total (years). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
19. World health statistics 2018. Retrieved from: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272596/9789241565585-eng.pdf?ua=1>.
20. Government expenditure on education, total (% of GDP). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
21. Self-employed, total (% of total employment). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
22. Terrestrial and marine protected areas (% of total territorial area). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.

23. *Global Age Watch Index 2014*. Retrieved from: <https://www.ageinternational.org.uk/Documents/Global%20AgeWatch%20Index-ExecSumm-lowres2b.pdf>.
24. *Global Age Watch Index 2013*. Retrieved from: <http://www.helpage.org/global-agewatch/reports/global-agewatch-index-2013-insight-report-summary-and-methodology/>.
25. *Social Progress Index 2013*. Retrieved from: <http://www.avina.net/avina/wp-content/uploads/2013/04/SocialProgressIndex2013.pdf>.
26. *Index of economic freedom 2018*. Retrieved from: <https://www.heritage.org/index/ranking>.
27. *Index of economic freedom 2015*. Retrieved from: <https://irr.org.za/reports/occasional-reports/files/index-of-economic-freedom-2015-highlights.pdf>.
28. *Index of economic freedom 2016*. Retrieved from: https://www.heritage.org/index/pdf/2016/book/index_2016.pdf.
29. *Happy Planet Index 2012*. Retrieved from: <http://www.happy-planet-index.com/hpi-2012/>.
30. *International Migration Outlook 2016*. Retrieved from: <http://www.npdata.be/Dok/OESO/Migratierapporten/Migration-2016-8116101e.pdf>.
31. *International Migration Outlook 2018*. Retrieved from: http://www.oecd-berlin.de/download/IMO201820June_final.pdf.
32. *World health statistics 2017*. Retrieved from: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/255336/9789241565486-eng.pdf?sequence=1>.
33. Халафян А. А. *STATISTICA 6. Статистический анализ данных : учеб.* / А. А. Халафян. – [3-е изд.]. – М. : ООО «Биконом-Пресс», 2007. – 512 с.

Referenses

1. Simakhova, A.O. (2018). *Tranzytivna model sotsialnoi ekonomiky u hlobalnomu seredovyshti* [A transition model of social economy in the global environment]. *Biznes Inform – Business Inform*, 7, 26-31 [in Ukrainian].
2. Stukalo, N. & Simakhova, A. (2018). *Global parameters of social economy clustering. Problems and Perspectives in Management*, 16(1), 36-47.
3. Simakhova, A.O. (2018). *Indykatory otsinky efektyvnosti modeli sotsialnoi ekonomiky na hlobalnomu rivni* [Indicators for assessing efficiency of social economy model on a global scale]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu – Herald of Dnipropetrovsk National University*, 26(10), 95-100 [in Ukrainian].
4. Burkova, O.S. (n.d.). *Analiz tendentsii sotsialno-ekonomicheskogo razvitiia Respubliki Belarus* [Analysis of social and economic development trends in the Republic of Belarus]. [rep.polessu.by](https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/13339/1/Burkova_OS.pdf). Retrieved from https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/13339/1/Burkova_OS.pdf [in Russian].
5. Valion, O. (2013). *Priorytetni napriamky sotsialnoi polityky v Respublitsi Bilorus uprodovzh 2006–2010 rr.* [Priority areas for social policy in the Republic of Belarus from 2006 to 2010]. *Mizhnar. zb. nauk. prats "Ukraina-Yevropa-Svit" – A Collection of research papers 'Ukraine-Europe-World'*, 11, 150-160 [in Ukrainian].
6. Glukhova, I.V. (2017). *Zaniatost i bezrobotitsa v Respublike Belarus: analiticheski aspekt* [Employment and unemployment in the Republic of Belarus: an analytical

- perspective]. *Izvestiia Gomelskogo gosudarstvennogo universiteta imeni F. Skoriny – Bulletin of F. Skorina Gomel State University*, 5(104), 114-119 [in Russian].
7. Dluhopolskyi, O.V. (2015). *Derzhavno-privatne partnerstvo v konteksti reformy sotsialnoi polityky* [Public-private partnership within the context of social policy reform]. *Sotsialna rynkova ekonomika: oriientyry dlia yevrointehratsiinykh transformatsii Ukrainy – Social Market Economy: guidelines for European integration transformations in Ukraine: KASPolicyPaper*, 25, 41-46 [in Ukrainian].
 8. Drukto, V.O. (2014). *Analiz sotsialno-ekonomicheskoi effektivnosti razvitiia regionov Respubliki Belarus* [Analysis of social and economic efficiency of regional development in the Republic of Belarus]. G.A. Korolienok (Eds.). *NIRS BGEU – Students' Research Work of Belarus State Economic University*, 4, 270-273 [in Russian].
 9. Zaichenko, N.P. et al. (2004). *Osnovnye polozheniia natsionalnoi strategii ustoichivogo sotsialno-ekonomicheskogo razvitiia Respubliki Belarus na period do 2020 g.* [General characteristics of national policy on sustainable social and economic development in the Republic of Belarus up to 2020]. *Belorusskii ekonomicheskii zhurnal – Belarus economic Journal*, 3, 4-18 [in Russian].
 10. Zhukovskaya, O. & Ostroga V. (2011). Social capital as the factor of the state configuration of the market of the Republic of Belarus. *Business, Management and Education*, 9(2), 248-259.
 11. Average annual wages. (n.d.). www.oecd-ilibrary.org. Retrieved from: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/oecd-employment-and-labour-market-statistics/average-annual-wages_data-00571-en.
 12. GDP per capita. (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 13. Inflation, consumer prices (annual %). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 14. Unemployment, total (% of total labor force). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 15. Population growth (annual %). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 16. *International Migration Report*. (2017). www.un.org. Retrieved from: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.
 17. Fertility rate, total (births per woman). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 18. Life expectancy at birth, total (years). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 19. *World health statistics*. (2018). apps.who.int. Retrieved from: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272596/9789241565585-eng.pdf?ua=1>.
 20. Government expenditure on education, total (% of GDP). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
 21. Self-employed, total (% of total employment). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.

22. Terrestrial and marine protected areas (% of total territorial area). (n.d.). data.worldbank.org. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator?tab=all>.
23. Global Age Watch Index. (2014). www.ageinternational.org.uk. Retrieved from: <https://www.ageinternational.org.uk/Documents/Global%20AgeWatch%20Index-ExecSumm-lowres2b.pdf>.
24. Global Age Watch Index. (2013). www.helpage.org. Retrieved from: <http://www.helpage.org/global-agewatch/reports/global-agewatch-index-2013-insight-report-summary-and-methodology/>.
25. Social Progress Index. (2013). www.avina.net. Retrieved from: <http://www.avina.net/avina/wp-content/uploads/2013/04/SocialProgressIndex2013.pdf>.
26. Index of economic freedom. (2018). www.heritage.org. Retrieved from: <https://www.heritage.org/index/ranking>.
27. Index of economic freedom. (2015). irr.org.za. Retrieved from: <https://irr.org.za/reports/occasional-reports/files/index-of-economic-freedom-2015-highlights.pdf>.
28. Index of economic freedom. (2016). www.heritage.org. Retrieved from: https://www.heritage.org/index/pdf/2016/book/index_2016.pdf.
29. Happy Planet Index. (2012). www.happy-planet-index.com. Retrieved from: <http://www.happy-planet-index.com/hpi-2012/>.
30. International Migration Outlook. (2016). www.npdata.be. Retrieved from: <http://www.npdata.be/Dok/OESO/Migratierapporten/Migration-2016-8116101e.pdf>.
31. International Migration Outlook. (2018). www.oecd-berlin.de. Retrieved from: http://www.oecd-berlin.de/download/IMO201820June_final.pdf.
32. World health statistics. (2017). apps.who.int. Retrieved from: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/255336/9789241565486-eng.pdf?sequence=1>.
33. Khalafian, A.A. (2007). STATISTICA 6. Statisticheskii analiz dannykh [Statistical analysis of data]. Moscow: OOO «Bikonom-Press» [in Russian].

Редакція отримала матеріал 14 лютого 2019 р.